

ŞEYHÎ'NİN *HARNÂME*'Sİ HAKKINDA BİR MANZUM ÇEVİRİ DENEMESİ

PROF. DR. MEHMET KANAR *

ÖZ

Divan Edebiyatı'nın kurucularından Germiyanlı Şeyhî'nin 126 beyitlik hicviyesi *Harnâme* üzerinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlar arasında merhum Hocam Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın yaptığı çalışmanın ayrı yeri vardır. Bu çalışmada metin incelemesi titizlikle yapılmıştır. Bu yayını ve fotoğrafları verilen iki yazmayı dikkate alarak eserin serbest olarak manzum çevirisinin yapılabileceğini düşündüm. Bu amaçla *Harnâme* metnini bir de kendi gözümle okuyarak transkripsiyon alfabeli metnini hazırladıktan sonra manzum çevirisine geçtim. Ayrıca, tamlamaları da ayrı madde haline getirmek suretiyle yeniden bir sözlük çalışması yapmayı düşündüm.

Anahtar Kelimeler: Germiyanlı Şeyhî, *Harnâme*, hicviye.

ABSTRACT

Some works have been done on *Kharnâme*, a 126- Verses of Germiyan Sheikhî, one of the founders of Divan Literature. Among them, my late Professor Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş has a separate place to study. In this study, the text review was done meticulously. Taking into account this publication and the two writings given in the photographs, I think that the work can be freely translated into verse. For this purpose, I read the text of *Kharnâme* and also read the text of the transcription alphabet, and then went to verse translation. In addition, I thought to do a dictionary work again by making the preparations separate.

* PROF. DR. MEHMET KANAR, TC Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, (İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi), email: mehmet.kanar@yeditepe.edu.tr; profkanar@gmail.com

Keywords: Germiyan Sheikhî, *Kharnâme*, satirical.

چکیده

تحقیقاتی از هجویه ۱۲۶ بیتی خرنامه شیخ گرمیانی که خود از موسسان ادبیات دیوانی می باشد انجام شده است. در میان این ها آثار استاد مرحومم پروفیسور دکتر فاروق قدری تیمورتاش هم موجود می باشد. در این تحقیق بررسی متن بطور دقیق انجام شده است. با استفاده از این مقاله و عکس های داده شده، سعی در ترجمه منظوم اثر نمودم. با این هدف ضمن خواندن دوباره اثر و تنظیم الفبایی متن به ترجمه منظوم پرداختم. از طرف دیگر در تلاش برای ایجاد لغتنامه از اختصارات موجود در این اثر را دارم.

کلید واژه ها: شیخ گرمیانی، خرنامه، هجویه.

Divan Edebiyatı'nın kurucularından sayılan ve Nizâmî'den çeviri ve adapte yöntemiyle kaleme aldığı *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisiyle haklı üne kavuşan Germiyanlı Şeyhî'nin (1371-1431) 126 beyitlik hicviyesi *Harnâme* üzerinde bazı çalışmalar yapılmıştır.¹ Bunlar arasında merhum Hocam Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın yaptığı çalışmanın ayrı yeri vardır.² Bu çalışmada İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y. 2804 kayıtlı yazma Şeyhî Divanı'nın sonunda yer alan *Harnâme*'nin tam metni (varak 60b-63b), Millet Kütüphanesi Ali Emîrî 238 numarada kayıtlı olup Türk Dili Kurumu tarafından basılan *Divan*'daki *Harnâme*'nin (s. 61-70) tam metni tıpkıbasım olarak verilmiştir.

Bu çalışmada "Açıklamalar" (s. 51-58) ile "Ekler Dizini" (s. 61-68) metin incelemesinin ne kadar titizlikle yapıldığını gösterir. 71-85. sayfalar arasında sözlük kısmına yer verilmiş, fiil ve kelimelerin anlamları açıklandıktan sonra, bunların nerelerde geçtiği kaydedilmiştir.

Sol sayfada transkripsiyonlu metin, sağ sayfada da beyitlerin "bugünkü dile çevrilmiş şekli" verilmiştir.

¹ Bu konuda derli toplu bilgi ve bibliyografya için bk. Halil Biltekin, Şeyhî, *DİA*, XXXIX/80-82.

² Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, *Şeyhî'nin Harnâme'si*, Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, No. 1629, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1971, 106 s.

Bu yayını ve fotoğrafları verilen iki yazmayı dikkate alıp eserin serbest olarak manzum çevirisinin yapılabileceğini düşündüm. Bu amaçla *Harnâme* metnini bir de kendi gözümle okuyup transkripsiyon alfabeli metnini hazırladıktan sonra manzum çevirisine geçtim. Ayrıca, tamlamaları da ayrı madde haline getirip yeniden bir sözlük çalışması yapmayı düşündüm. Yukarıda da belirttiğim bu çalışma *Harnâme*'nin manzum çeviri çalışması merkezine oturtulmuştur; bir edition-critique değildir.

Arap harfli metni bilgisayarda yeniden dizerken mümkün oldukça tamlama işaretlerini, Eski Anadolu Türkçesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıtan kelime ve fiilleri harekelemeye özen gösterdim.

ŞEYHÎ

HARNÂME

شیخی

خرنامه

أول أول بی زوال و حى و علیم
آخر اول ذوالجلال و فرد و قدیم

ظاهر اول ربّ و رازق و وهاب
باطن اول برّ و بارى و تواب

مُبدع کاینات و فائض جود
که وجودندن اولد هر موجود

پِر و کَوک عَرش و فَرش و لَوَح و قَلَم
اِنس و چِن وَحش و طَیِر، وُجود و عَدَم

قَبِضَةُ قُدْرَتِنْدَه لَاشِيءِ دُر
قَامو فَانِي وُ بَاقِي اَوَّل حَيِدُر

طُولدُرْب پِر و کَوکِي عِبْرَتَدِن
اَنبِيَا وِپِرِبِيدي قُدْرَتَدِن

کِه اَيِدِه لِر طُنْغُرُو يُوللِرِه اِرْشَاد
بِلْدُرَالر نَدُر صِلَاح و فِسَاد

اِحْمَدِي قَلْدِي قَاموَدِن مُخْتَار
اَفْضَلُ الرُّسُل وَاكْرَمُ الْاَبْرَار

شَرَفِ اَنْبِيَا وُ خَيْرِ اَنَام
كُتُهَرِ اَصْفِيَا وُ تَاجِ كِرَام

طُولوْدُر عَرش و فَرش نُوْرِنْدِن
اَهْلِ كُفْر اَكْلَمَز غُرُوْرِنْدِن

اَنْدِه كِه اَوَّل قَلْدِ عَزَلِه مِعْرَاج
اَوْلْدِي نَعْلِيْنِ فَرَقِ عَالْمِه تَاج

بُلْدُغْنَجِه جِهَانِ ثَبَاتِ وَ دَوَامِ
اِکَا وَ آلِیْنِه صَلَوَاتِ وَ سَلَامِ

در مدحِ سلطانِ مُرادِ خان

گِنِه عَالَمِ جِمَالِی خُرْمِ دُرِّ
دِیْنِ وَ دَوْلَتِ اَسَاسِ مُحَكَّمِ دُرِّ

نَظَرِ آفَتَابِ گِیْتِی تَابِ
اَیْلِه اَوْلَرِ چَوْنِ اَیْدِه فَتْحِ الْبَابِ

یَعْنِی اَوْلِ خُسْرُو سِکَنْدَرِ دَرِّ
شَاهِ عَادِلِ دَلِ مُطَقَّرِ قَرِّ

مَقْصِدِ دَلِ مِرَادِ جَانِ جِهَانِ
شَهِ سُلْطَانِ مِرَادِ خَانِ زَمَانِ

دَمِ رُوْحِی وَ رُوْحِ اَدَمِ دُرِّ
عَالَمِ جَانِ وَ جَانِ عَالَمِ دُرِّ

قَدَمِی پَرِ یَزِیْنِ اَیْدَلِ پَاکِ
فَرَقِ اِفْلَاکِ تَرْجِهِ کُرْمَزِ خَاکِ

دولت اولدیسه خَلقه فخرِ گزین
فخرِ ادبِ آدینِ دولت و دین

قَدْرُنْکِ بَدْرِ صَدْرِ دولتده
کُنْشِه ذَرّه دِییه رِفْعَتده

نورِ اَمْرِ آفتابِ راپندن
آی شئی لِّلّه دیر سرائندن

اولدِ یاجوجِ فتنه دن آزاد
خلق ایچون تیغِ سَدِ چکرِ پولاد

آیتِ مُنْزَلِ اولدِ شاننده
فَتْحِ و نُصْرَتِ اُنْکِ زماننده

ایله قُرْقَرِ عَدُو قیلجندن
که طَمَرِ قَانِ هر قِلِ اوچندن

اول عطادن که قِلْدِ قِسْمِ اکه حق
چاشنی دُرِ بو سلطنتِ الحق

مجلسِ عَیْشِنِه اولا باقی
مِهْرِیله مَه نَدِیْمِله ساقی

دُنِ فَرِّخِ، كُنِّي سَعِيدِ اُولَسُونِ
كُنْدَه بَر مَمْلَكَتِ مَزِيدِ اُولَسُونِ

عَمْرِي بِرِ طَرْدُغِنَجَه قَائِمِ اُولَا
بَخْتِي كُوكِ دُنْدُكِنَجَه دَائِمِ اُولَا

دَوْلَتِنْدَن قَمُو زَمِينِ وَ زَمَانِ
طَوْلِدِ شَادِي وَ بُلْدِي اَمْنِ وَ اَمَانِ

نَرِگَسِ اَوْرِنْدِ تَاجِ زَرِينِي
كِيْدِي سَوْسَنِ لِيْبَاجَه چِينِي

لَالَه اَلْنَدَه لَعْلِ سَاغْرُدُرِ
غَنَجَه نُكِ كَيْسَه سِي طَلُو زَرْدُرِ

اَيْلَه اَمْنِ اِرْدِي يُخْسَلُ وَ بَايَه
كَايَلْمَزِ كِمْسَه كُوكِ مَكْرِ يَايَه

طَوْلِدِي شُولِ رَسْمَه عَالَمِ اِيچِ فَرِحِ
كِه جِكْرِ خُونِ دَكُلِ مَكْرِكِه قَدَحِ

چَقْدِي چِينِ وَ خِطَايَه اَوَازَه
كِه اچِدِ رُومِ اچْرَه عَدَلِ دَرُوازَه

ذوقِ اچنده جهان ولی شیخی
یتر اوش محنت و بلاده دخی

بختِ زنگی، یزی تک آغرمز
اشی بشمقلین بشا ورمز

راحت امدقجه کورد زحمت لر
دولت ایستایو بلدی محنت لر

فکر آلرکن بو حالتک صفتی
کلدی بو قصه نک مناسبتی

مناسبتِ حکایت

بر آشک واردی ضعیف و نزار
یک آلدن قتی شکسته و زار

گاه اودنده وگاه صوده ادی
دن و کن قهریله قیسوده ادی

اول قدر چاکردی یک لر آغر
که تننده تو قومامشد یغر

نجه تو قلممشد ایت و دری
یک لر التنده قانه بتدی دری

ایدیدی گرن بو صورتلو
طک دکالمی یزر سنک چتلو

طدغی صرقمیش و دشمش آنک
یورلور آرقسینه قونسه سیک

طغرئوریدی آرپه آرپه تنی
کوز کورنجه بر اوچ صمنی

قرغر درنکی قلاغنده
سیکوک سیری کوزی یاغنده

آرقسندن آلنسه پالانی
صن که ایت آرتغید قالانی

بر کون اسی ادر حمایت اکا
یعنی کم گسترر عنایت اکا

آلدی پالانی و والدی اوته
اوتلیورق براز یزیدی اوته

کوردی اوتلقده یورر اوگزله

اودلو گزله و گولو گوگوزله

سُمرُوب ایله یرلر اوتلاغی

که چکیجک قیلن، طمر یاغی

بوینزی بعضیسنک آی بکی

کمنک حلقه حلقه یای بکی

بکرشب چون وررلر آوازه

ینقولانردی طاغ و دروازه

خر مسکین ایدارکن سیران

قلدی کورب سیغرلری حیران

گه یررلر فراغت و خوش دل

گاه بیلا و قشله، گه منزل

نه یولر دَرَدی، نه غم پالان

نه ییک التنده خسته و نالان

عجباً قالر و تفکر ادر

کندو احوالنی تصور ادر

که بَرزُ بَنَلُرْکَلَه خَلْفَتَدَه
آلدَه آیقَدَه، شَکَل و صَوْرَتَدَه

بُنَلُرْک بَشَلِرِیْنَه تَاج نَدَن
بَزَدَه بُو فُقْر و اِحْتِیَاج نَدَن

بِزِ کُر اَرِپَه اَوَقِ یَا اِتْدِی
بُنَلُرْک بُو یِنَزِن کِم آى اِتْدِی

دِدِ بُو مُشْکَلِمِ اِتْمَز حَل
مِگَر اَوَل بَر فَلَان خِرِ اَعْقَل

وَارْدِی بَر اَشْک فِرَاسْتَلُو
هَم اَوَلُو یُوْلُو هَم کِیَاسْتَلُو

چَوَق کِچْرَمِش زَمَانَه دَن چَاغَلر
یُک لَر التَنَدَه سِزْرُب یَاغَلر

نُوْح پِیْغَامْبُرْک کَمِیْسَنَه اَوَل
وَرْمِش اِبْلِیْسَه قُیْرُوغِیْلَه یُوَل

دِرْمِش بَن دُشَادِدُم دُشْکِی
دِرْلُرْکَن اُولُبْ عَزِیْر اَشْکِی

خوش نفس دُر دِيُو وُ اهل و فصیح
حُرمت ایلارمِش حِمَارِ مَسِيح

قُرْد قُرْقَارْدِي قُلاغِنْدِن
ارسلن اُرْكَارْدِي چُماغِنْدِن

اول اولو قاتنه بو مسکین خر
واردی یُز سُرْدِي دِیدِ ای سَرَوَر

سن اشکلر اچنده کاملسین
عاقل و شیخ و اهل و فاضل سین

انده که اصلاح اِدَه طُپْک شر و شور
خِرِ دِجَاله دِییه لر کَر و کور

منزل مؤمنینه رهبرسین
مَرکبِ صالحینه مَطْهَرْسِين

نسبُکْدُر مَثَل خَطِيب لره
نَفْسُک خوش کلور اديب لره

سن اشک سین، نه شک، حکیم اجل
مُشْکِلْم وار، کَرْمَدِن اِتْکِل حَل

بوکون اُرتقده کوردم اوکوزلر

کَرَبَن یورردی کوکزلر

هر بریسی سمیز و قوتلو

ایچی و طاشی یغلو و اتلو

نیچون اولدی بلاره ارزانی

بزه بلدُر شو تاج سلطانی

یوق مدُر کوکده بیژم اُلدُزمز

که اولمدی پر یوزنده بویئزمز

هر سِغِردن اشک نِتا اوله کم

چون مثل دُر که در بنی آدم

خر اگر خوار و بی تمیز اولدی

چون که یُک دَرتر اول عزیز اولدی

بارکش لکده چون بَزز فایق

بویئزه نیچون اولمدُق لایق

بویله وردی جواب پیر اشک

که ای بلا بندنه اسیر اشک

بواشك اصلنه اِشْتِ عِلَّتْ
اَكْلَه عَقْلُكْدَه يوغيسه قَلَّتْ

كه او كوزى يِرَادِجَقْ خَلَّاقْ
سببِ رِزْقِ قَلْدَى اول رَزَّاقْ

دُنْ و كون ارپه بُوغْدَى اِشَلْرَلِرْ
انى اوتلايوب انى دِشَلْرَلِرْ

چون بَلْر اولدى اول عزيزه سبب
وَرْدَى اول عَزَّتَى بولاره چَلْب

تاچ دولت قُنْدِ باشلرِنه
ايت و ياغ طَلْدَى ايچ و طَشَلْرِينَه

بيزْم اولو اِشومَز اودُنْدِرْ
اود اورن ايچومزه او دون در

بيزه چوقدُر حَقِيقَى بِيْرُقْدَه
نجه بويُنز قُلاغ و قُيْرُقْدَه

دُنْدَى يَز دَرْدِلَه ضَعِيفِ اشك
زار و دلخسته و نُحِيفِ اشك

دیدى سَهْل اوله بو اَشْکِ اصلى
چون که شرح اولدِ بابِ و فصلی

وَرین بنده بُغْدَى اِشْلَیْین
انده یِیْلَایِبِ انده قِشْلَیْین

نِجه یِیْمِ اوْدُنْ ایلَه لَت لِر
بولین بُغْدَیْیله عَزَّت لِر

کَزْرَک کوردی بر کوْگَرْمِشِ اَکِنِ
سان که دوْتَرْدِ اول اَکِیْنَه کِینِ

عِشْقِله دَکْدِ کِرْدِ اِشْلَمَکه
گَاه اَیْقَلا یو گَاه دِشْلَمَکه

ارپه کوردی کوْگَرْمِشِ اَچِ اشْکِ
بولدی جان دردنه عِلاجِ اشْکِ

دَکْمَه کَرَّتْ که شوْقِله قَرَوَارِ
طَیْرَقِنِ بیلَه کوْتُرُرِ خَرَوَارِ

ایله یِیدِی کوکِ اَکِنِی تَرْلَه
که کورنِ دِرِ زِهْیِ قَرَا تَرْلَه

بِیورک طویدی قَرِنِ چَغندی
یولندی و بیرز اغنادی

بَشَلدی اِرلِیب چَغِماغه
اَکوب اَغِر یوکن اَغِماغه

دِمش اول آدمی که خوش دَم دُر
نَعَم اولدُقده بی نَعَم غم دُر

پس اِدُب جوش اِچنده اَشواقی
راست دُرذدی نوای عَشاقی

چکر آوازه تیز اِدِر پرده
خوش سر آغاز اِدِر مُخیرده

نِجه دُرَمک که بوزد اَهنگی
پرده سِن اِچد اول جهان ننگی

چَقَرر خَر چون اَنکرُ الاَصوات
اَکِن اِسسینه ارض اولر عَرصات

اَعَج النده عزم راه اِتدی
طَرلَسین کُرِبجک آه اِتدی

داندن کوردِ ییرِ پاک اولمش
کوک اکینلیکِ قاره خاک اولمش

یورکی صومادِ سوکمه کیله
اولمادِ اشاکی دُکمه کله

بچغین چکدی، قودِ ایلروغنی
کسدی قولاغنی و قویرغنی

قچر اشکِ اجییرقِ جانی
دوکلبِ یاشِ بیرنه قانی

اُغریو کلدی پیر اشک ناگاه
صوردِ حالین، قلدی دردله آه

یرمرو، اکیو ددی ای پیر
خرِ روباهِ بیکِ پر تزویر

باطلِ استایو حقدن ایلردم
بوینز امدم قلقدن ایلردم

بنم اول غمِ یکندکی خرِ لنگ
غصه لر بلچغنده واله و دنگ

نه یُگم بر نفس کِدارجی وار
نه بَرز چَکمه کینه یارجی وار

خر گدایکن آرپه یه محتاج
کُزْدورم که اریله باشمه تاج

اِستر ایکن حلالدن روزی
وارم اِتدم حرامی لر روزی

گر طُکزلاره اولمیا بیرق
آه کتدی قُلاغله قُیرق

حُکم سلطانه کاله پاینده
چَرخ چاکرُدُرر، فلک بنده

کِم اولا بارِ بر اکی اَجلاف
که اِدَه توقیعِ پادشاهه خِلاف

شاه قَهری نَعوذُ بالله اِگر
چَرخ باش چکسه، ایده زیر و زبر

کوک لره اِردی ناله وُ فریاد
داد ای پادشاهِ عادل داد

یخی اوز تمه ناله و آهک
نُکته دان دُر، پلور شهنشاهک

گر عنایتدن استسک توفیر
قلمه دولت دعاسنی تقصیر

نجه کم بو زمانه ناساز
جاهله ناز ویره، أهله نیاز

نه قدر کم جهان بی اخلاص
عارفی خارج ایده، عامی خاص

اول شهک ایش عزّ و ناز اولسون
دُشمینک غم و نیاز اولسون

[Fâilâtün Mefâilün Feilün/Fa'lün]

Evvel ol bîzevâl ü Hayy u 'Alîm
Âhîr ol Zü'l-celâl ü Ferd ü Qadîm

Zâhir ol Rabb ü Râzık u Vehhâb
Bâtn ol Berr ü Bâri vü Tevvâb

Mübdi-'î kâ'inât u fâ'iz-i cûd
Ki vücûdundan oldı her mevcûd

Yir ü gök, 'arş u ferş ü levh ü kalem
İns ü cin, vahş u tayr, vücûd u 'adem

Ḳabza-yı kudretinde lâşey'dür
Kamu fânî vü bâḳi ol Ḥay'dur

Toldurup yir ü göḡi 'ibretten
Enbiyâ viribidi kudretten

K'ideler toḡru yollara irşâd
Bildüreler nedür şalâḥ u fesâd

Aḥmed'i kıldı kamudan muḥtâr
Efdalü'r-rüsl u ekremü'l-ebrâr

Şeref-i enbiyâ vü ḥayr-i enâm
Güher-i aşfiyâ vü tâc-ı kirâm

Toludur 'arş u ferş nûrından
Ehl-i küfr añlamaz gurûrından

Anda ki ol kıldı 'izzile mi'râc
Oldı na'leyni fark-ı 'âleme tâc

Bulduḡınca cihân sebât ü devâm
Aña vü âline şalât ü selâm

Der Medh-i Sultan Murâd Hân
Gine 'âlem cemâli ḥürremdür

Dîn ü devlet esâsı muhkemdür

Nazar-ı âfitâb-ı gâtâtâb
Eyle olur çün ide fethü'l-bâb

Ya'ni ol husrev-i Sikenderder
Şâh-ı 'âdildil-i muzafferfer

Maksad-ı dil, murâd-ı cân-ı cihân
Şeh-i sultân Murâd Hân-ı zemân

Dem-i rûhî vü rûh-i Âdem'dür
'Âlem-i cân u cân-ı 'âlemdür

Qademi yir yüzini ideli pâk
Farq-ı eflâki tozca görmez hâk

Devlet oldıysa halka fahr-i güzîn
Fahr idinür adını devlet ü dîn

Qadrinüñ bedri şadr-ı devletde
Güneşe zerre diye rif'atde

Nûr umar âfitâb râyından
Ây şey lillâhi dir serâyından

Oldı Ye'cûc-i fitneden âzâd
Halk için tîği sed çeker pûlâd

Âyet-i münzel oldu şânında
Feth ü nuşret anuñ zemânında

Eyle korkar 'adû kılıcından
Ki tamar kanı her kıl ucundan

Ol 'aâtadan ki kıldı kısm aña Hâk
Çâşnidür bu salânat elhâk

Meclis-i 'ayşına ola bâkî
Mihriyle meh nedîmile sâkî

Düni ferruḥ, günü sa'îd olsun
Günde bir memleket mezîd olsun

'Ömri yir turduḡınca kâim ola
Baḡtı gök döndüḡince dâim ola

Devletinden kamu zemin ü zemân
Toldı şâdî vü buldı emn ü emân

Nergis urındı tâc-ı zerrîni
Geydi süsen libâçe-yi çîni

Lâle elinde la'l sâgardur
Goncenüñ kîsesi tolu zerdür

Eyle emn irdi yoḡsul u bâya
K'eylemez kimse güç meger yâya

Toldı şol resme 'âlem içi fereh
Ki ciğer hûn deĝül meĝer ki kadeh

Çıkdı Çîn ü Hıtâ'ya âvâze
K'açdı Rûm içre 'adli dervâze

Zevk içinde cihân velî Şeyhî
Yatur uş miñnet ü belâda daħi

Baħtı zengî, yüzi tek ağarmaz
İşi başmaklayın başa varmaz

Râhat umdukca gördi zaħmetler
Devlet isteyü buldı miñnetler

Fikr olurken bu hâletüñ şıfatı
Geldi bu kışşanuñ münâsebeti

Münâsebet-i Hikâyet

Bir eşek varıdı za'îf ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr

Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün qahrıla kısuda idi

Ol kadar çekeridi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır

Nice tü kalmamışdı et ü deri
Yükler altında kana batdı deri

Eydüridi gören bu şûretlü
Tañ deġül mi yürür sünük çatlu

Tudaġı sarkmış u düşmiş enek
Yorılır arkasına konsa siñek

Toġranurıdı arpa arpa teni
Gözi görünce bir avuç samanı

Kargalar dirneġi kulaġında
Siñeġüñ seyri gözi yağında

Arkasından alınsa palanı
San ki it artuġıydı kalanı

Bir gün ıssı ider himâyet aña
Ya'ni kim gösterür 'inâyet aña

Aldı pâlânını vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdi öte

Gördi otlakda yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler

Sömürüp eyle yirler otaġı
Ki çekicek kılın, tamar yaġı

Boynuzı ba'zısınũ ay bigi
Kiminũ halka halka yay bigi

Böğrişüp çün virürler âvâze
Yankulanurdı tağ u dervâze

Har-ı miskîn ideriken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân

Geh yürürler ferâgat u hoşdil
Gâh yayla vü kışla, geh menzil

Ne yular derdi, ne gam-ı pâlân
Ne yük altında haste vü nâlân

'Acebe kalur u tefekkür ider
Kendü ahvâlini taşavvur ider

Ki birüz bunlaruñla hilkatde
Elde ayakda, şekl ü şûretde

Bunlaruñ başlarına tâc neden
Bizde bu fakr u ihtiyâc neden

Bizi gör arpa okı yây itdi
Bunlaruñ boynuzın kim ay itdi

Didi bu müşkilümi itmez hal
Meğer ol bir falan har-i a'kal

Varıldı bir eşek firâsetlü
Hem ulu yollu hem kiyâsetlü

Çok geçürmiş zemânedен çağlar
Yükler altında sızırup yağlar

Nûh Peygamberüñ gemisine ol
Virmiş İblîs'e kuyruğıyle yol

Dirimiş ben döşedidüm döşeğı
Dirilürken ölüp 'Üzeyr eşeğı

Hoşnefesdür diyü vü ehl ü faşîh
Hürmet eylerimiş himâr-ı Mesîh

Kurd korkardı kulağından
Arslan ürkeridi çomağından

Ol ulu katına bu miskîn her
Vardı yüz sürdi didi iy server

Sen eşekler içinde kâmilisin
'Âkil ü şeyh ü ehl ü fâzılsın

Anda ki'şlâh ide tapuñ şer u şûr
Har-i Deccâl'e diyeler ker u kûr

Menzil-i mü'minîne rehbersin
Merkeb-i sâlihîne mazharsın

Nesebüñdür mesel hañblere
Nefesüñ hoş gelür edîblere

Sen eşeksin, ne eşek, hakîm-i ecel
Müşkilüm var, keremden itgil hal

Bugün ortakda gördüm öküzler
Gerüben yürirdi göğüzler

Her birisi semiz ü kuvvetlü
İçi vü taşı yağlu vü etlü

Niçün oldı bulara erzânî
Bize bildür şu tâc-ı sultânî

Yok midür gökde bizüm ulduzumuz
Ki olmadı yir yüzinde boynuzumuz

Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün meseldür ki dir Benî Âdem

Har eger hûâr u bîtemîz oldı
Çünkü yük darta ol 'azîz oldı

Bârkeşlikde çün bizüz fâyık
Boynuza niçün olmaduk lâyıık

Böyle virdi cevâb pîr eşek
Ki iy belâ bendine esîr eşek

Bu işüñ aşlına işit 'illet
Añla 'aqluñda yoğısa kılet

Ki öküzi yaradıcak Hallâk
Sebeb-i rızq kıldı ol Rezzâk

Dün ü gün arpa buğday işlerler
Anı otlayup anı dişlerler

Çün bular oldu ol 'azîze sebeb
Virdi ol 'izzeti bulara Çalab

Tâc-ı devlet konıldı başlarına
Et ü yağ toldı iç ü taşlarına

Bizüm ulu işümüz odundur
Od uran içümüze o dündur

Bize çokdur haqîkî buyrukda
Nice boynuz kulağ u kuyrukda

Döndi yüz derdile za'îf eşek
Zâr u dilhaste vü nañîf eşek

Didi sehl ola bu işüñ aslı
Çünkü şerh oldu bâbı vü faşlı

Varayın ben de buğday işleyeyin
Anda yaylayup anda kışlayayın

Nice yiyem odun ile letler
Bulayın buğdayıla 'izzetler

Gezerek gördi bir göğermiş ekin
Sanki dutardı ol ekinile kin

'İşkile değdi girdi işlemeğe
Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe

Arpa gördi göğermiş aç eşek
Buldı can derdine 'ilâc eşek

Değme kerret ki şevkile karvar
Toprakın bile götürür ħarvâr

Eyle yidi gök ekini terle
Ki gören dir: Zihî kara tarla

Yiyürek toydı karnı çağnadı
Yuvalandı vü ağnadı

Başladı ırlayup çağırmağa
Añup ağır yükin ağırmağa

Dimiş ol âdemî ki hoşdemdür
Nî'am oldukda bînağam ğamdur

Pes idüp cûş içinde eşvâkı
Râst düzdi nevâ-yı 'uşşâkı

Çeker âvâze tîz ider perde
Hoş serâğâz ider muhayyerde

Nice düzmek ki bozdı âhengi
Perdesin açdı ol cihân nengi

Çıkarur³ ħar çün enker'ü'l-aşvât
Ekin ıssısına arz⁴ olur 'Araşât

Ağaç elinde 'azm-i râh itdi
Tarlâsın göricek âh itdi

Dâneden gördi yir pâk olmuş
Gök ekinliği kara ħâk olmuş

Yüreği sovumadı söğmeğile
Olımadı eşeği döğmeğile

Bıçağın çekdi, kodı ayruğını
Kesdi kulağını vü kuyruğını

Kaçar eşek acıyurak canı
Dökilüp yaşı yirine kanı

Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh
Sordı hâlini, kıldı derdile âh

³ Üniversite Kütüphanesi nüshasında "çağırur" şeklindedir.

⁴ İki yazma nüshada da "arz" kelimesi (عرض) şeklinde yazılmıştır. Bunun "yer, dünya" anlamında (ارض) kullanılmasının daha makul olacağını, "dünyası gözünde karardı" şeklinde çevrilebileceğini düşündüm.

Yarmaru, iñleyü iy pîr
Har-i rûbah bigi pür tezvîr

Bâtl isteyü Hağ'dan ayrıldum
Boynuz umdum, kulakdan ayrıldum

Benem ol gam yükindeki har-i leng
Guşşalar balçığunda vâlih ü deng

Ne yüküm bir nefes giderici var
Ne birez çekmeğine yâricı var

Har gedâyiken arpaya muhtâc
Gözedürem k'urıla başuma tâc

İsteriken helâlden rûzî
Varım itdüm harâmiler rûzi

Ger toñuzlara olmaya buyruk
Ah gitdi kulağıle kuyruk

Hükm-i sultâna k'ola pâyende
Çerğ çâkerdürür, felek bende

Kim ola bâri bir iki eclâf
Ki ide tevki'-i pâdişâha hilâf

Şâh qahrı ne'ûzubillâh eğer
Çarğ baş çekse, ide zîrûzeber

Göklere irdi nâle vü feryâd
Dâd iy pâdişâh-ı 'âdil, dâd

Şeyhî, uzatma nâle vü âhuñ
Nüktedândur, bilür şehensâhuñ

Ger 'inâyetden isteseñ tevfir
Kılma devlet du'âsını taşşîr

Nice kim bu zemâne-yi nâsâz
Câhile nâz vire, ehle niyâz

Ne kadar kim cihân-ı bihlâş
'Ârifi hâric ide, 'âmî hâş

Ol şehüñ işi 'izz ü nâz olsun
Düşmeninüñ gam u niyâz olsun

MANZUM ÇEVİRİ

Başta o ölümsüz, diri, bilen Tanrı
Sonda o ululuk sahibi, bir tane, kadim Tanrı

Dışta o Rab, rızık verici, bağışlayıcı Tanrı
İçte iyilik eden, yaratıcı, tövbe kabul edici Tanrı

Evreni var eden, cömertliği taşan Tanrı
Varlığından her mevcudun var olduğu Tanrı

Yer ile gök, arş ile ferş, levh ile kalemi
İnsanı, cini, vahşisi, kuşu, varlığı, yokluğu

Kudretinin elinde bir değeri yoktur
Her şey fani, kalıcı diri olan O'dur

Doldurdu yer ile gökü ibret eserleriyle
Peygamberler gönderdi kudretiyle

Doğru yollara irşad etsinler diye
Doğruluk, fesat nedir, bildirsinler diye

Herkesin içinde seçti Ahmet'i
Resullerin en üstünü, iyilerin en cömertini

Peygamberlerin şereflişi, insanların hayırlısı
Temiz kişilerin incisi, büyüklerin baş tacı
Arş ile ferş onun nuruyla dolu
Kâfirler anlamaz, var onların gururu

İzzetle çıktığı yerde miraca
Taç oldu pabuçları âlemin başına

Dünya yerinde durdukça böyle
Selam olsun ona ve ailesine

SULTAN MURAT HAN'A ÖVGÜ

Kutludur yine âlemin cemali

Sağlamdır din ile devletin temeli

Böyle olur açınca kapıyı
Dünyayı aydınlatan güneşin bakışı

Yani İskender kapılı o hüsrev şah
Adil yürekli, alnı zafer ışıklı şah

Gönlün amacı, can ile dünyanın muradı
Sultan Murat Han, zamanın şahı

Ruhun nefesi, Âdem'in ruhudur o
Canın âlemi, âlemin canıdır o

Ayağı yeryüzünü tertemiz edeli
Toprak, toz kadar görmez feleklerin tepesini

Devlet, seçkin kıvanç olduysa halk için
İftihar eder onun adıyla devlet ile din

Değerinin dolunayı devletin baş köşesinde
Güneşe "Zerre" der yükselişte

Güneş nur umar onun görüşlerinden
Ay "Allah rızası için" der, dilenir evinden

Fitne Yecücü'nden güvencede kaldı
Halk için çelik set çeker kılıcı

Fetih ile zafer onun zamanında
İndirilmiş ayet oldu şanı hakkında

Düşman öyle korkar ki kılıcından
Kanı damlar her kıl ucundan

Tanrı'nın ona kısmet ettiği bağış arasında
Bu saltanat bir çeşnidir ancak olsa olsa

Onun eğlence meclisinde olsun baki
Güneş nedim olsun, ay ise saki

Gecesi kutlu, gündüzü saadetli olsun
Her gün bir ülke ülkesine eklenir olsun

Yeryüzü durdukça ömrü kaim olsun
Gökyüzü döndükçe bahtı daim olsun

Onun devletiyle her yer, her zaman
Sevinç doldu, buldu emniyet ile aman

Nergis altın tacını giydi
Süsen Çin giysisini giydi

Gelinciğin elindeki lâl renkli kadehtir
Goncanın kesesi altınla dolmuştur

Öyle güvence geldi ki zengin ile yoksula
Güç kullanmaz kimse yaddan başkasına

Âlemin içi öyle doldu ki ferahlıkla
Kimsenin ciğeri kanlı değil kadeh dışında

Ünü yayıldı Çin ile Hıtay ülkesine
Adaleti Anadolu'da kapı açtı diye

Dünya zevk içinde olsa da Şeyhî
İşte yatar sıkıntı içinde, çeker belayı

Bahtı zenciye benzer; yüzü gibi ağarmaz
İşleri pabuca benzer, başa çıkmaz

Düşünülürken bu hallerin özelliği
Geldi şu hikâyenin münasebeti

HİKÂYENİN MÜNASEBETİ

Zayıf, çelimsiz bir eşek vardı
Yükten dolayı perişan mı perişandı

Bazen oduna, bazen suya giderdi
Gece gündüz kahır içinde sıkıntı çekerdi

O kadar ağır yükler taşırdı ki
Yaralar vücudunda tüy bırakmamıştı

Nasıl kalır tüy? Et ile deri kalmamıştı
Yüklerin altında derisi kan içinde kalmıştı

Kim görse onu bu şekilde, derdi
Çatılmış kemiğin yürümesi! Hayret değil mi?

Sarkmış dudağı, düşmüş çenesi
Sinek konsa sırtına, yorulur

Bedeni arpa gibi doğranır, can atardı
Gözü gördüğü zaman bir avuç samanı

Kargalar toplanıp dernek kurmuş kulağında
Sinek dolaşıp durmakta gözünün çapağında

Arkasından alınacak olsa palanı
Köpek bedeniydi sanki geriye kalanı

Bir gün sahibi aldı onu himayesine
Yani inayetini gösterdi ona

Aldı sırtından palanı, saldı otlara
Eşek otlayarak biraz yürüdi öteye

Gördü, otlakta yürüyor öküzler
Ateşli gözler, gerilmiş göğüsler

Sömürüp öyle yiyorlar ki otlağı
Kılını çekecek olsan, damlar yağı

Kiminin boynuzu olmuş ay gibi
Kimininki halka halka yay gibi

Böğrüşüp bastıklarında yaygarayı
Yankılanırdı şehir kapısı ile dağı

Zavallı eşek gezinirken böyle
Sığırları görünce kaldı hayret içinde

Bazen yürürler rahat rahat, mutlulukla
Bazen yaylada, kışlada, bazen konak yerinde

Ne yular derdi, ne palan üzüntüsü var
Ne yük altında yaralanmış, inler

Şaşar kalır bu işe, düşünür
Kendi hallerini göz önüne getirir

Bunlarla eşitiz biz yaratılıştta
Elde ayakta, şekilde, biçimde

Bunların başında taç var; neden?
Bizde fakirlik, ihtiyaç var; neden?

Bak, arpa sevdası bizi yay etti
Bunların boynuzunu kim ay etti?

Dedi ki: Çözemez benim sorunumu
O çok akıllı olan eşekten başkası

Bir eşek vardı, sezgili mi sezgili
Hem yüce biri; zeki mi zeki

Zamanede nice çağ yaşamış geçirmiş
Yükler altında zahmet çekmiş, yağ sızdırmış

O eşek Nuh Peygamber'in gemisinde
Kuyruğuyla yol vermişti İblis'e

Dermiş: Ben döşemiştım döşeği
Dirilirken Üzeyir'in ölmüş eşeği

Nefesi güçlü, ehil, düzgün konuşur diye
Saygı gösterirmiş ona Mesih'in eşeği de

Kurt korkardı onun büyük kulağından
Aslan ürkerdi onun çifte çomağından

Zavallı eşek onun huzuruna gitti
Vardı, yüz sürdü, "Ulu kişi!" dedi

Sen eşeklerin içinde kamilsin
Akıllısın, şeyhsin, ehilsin, erdemlisin

Huzurunun şerri, kargaşayı ıslah ettiği yerde
Sağırdır, kördür, derler Deccal'in eşeğine

Müminleri menzile götüren rehber sensin
Salihleri sırtına bindiren sensin

Soyun sopun darbimesel olmuş hatiplere
Nefesin hoş gelmektedir ediplere

Sen eşeksin, ne eşek ama! Ulu bilge
Sorunum var; hallediver kereminle

Bugün otlakta gördüm öküzler
Yürüyorlardı gererek göğüsler

Her birisi semiz, güçlü kuvvetli
İçi dışı hem yağlı hem etli

Nasıl bunlara layık görüldü?
Bildir bize şu sultanlık tacını

Yok mu gökte bizim şans yıldızımız?
Olmadı gitti yeryüzünde boynuzumuz

Eşek dediğin sığırdan nasıl az olur?
İnsanoğlunun dediği atasözü vardır

Gerçi eşek düşkün ve temyizsiz olmuştur
Ama yük taşıdığı için aziz olmuştur

Madem yük taşımakta üstünüz biz
Boynuza niçin layık olmadık biz?

Şöyle cevap verdi yaşlı eşek
Hey bela bağına tutsak olmuş eşek

Bu işin asıl sebebini dinle
Aklında eksiklik yoksa, anla

Öküzü yaratınca Yaradan Tanrı
Rızık sebebi yaptı Rızık Veren Tanrı

Gece gündüz arpa buğday işi görürler
Onu otlar, yine onu dişlerler

Bunlar aziz ekmeğe sebep oldu diye
Tanrı verdi o yücelik makamını bunlara

Başlarına devlet tacı koyuldu
İçleri, dışları etle, yağla doldu

Bizim büyük işimiz odundur
İçimize ateş düşüren o aşağılıktır

Bize çok gelir, bakarsan gerçek buyruğa
Boynuz ne ki; çoktur kulak ile kuyruk da

Geri döndü yüz dert ile zayıf eşek
Perişan, gönlü yaralı, sıska eşek

Dedi: Kolaydır artık bu işin aslı
Çünkü açıklandı işin aslı faslı

Varayım, ben de buğday işinde çalışayım
Orada yaylayayım, orada kışlayayım

Daha ne kadar odun dayağı yiyeyim?
Buğday ile izzet, değer kazanayım

Gezerken yeşermiş ekinler gördü
O ekinlere hınçlanırdı sanki

Aşk ile daldı ekine, çalışmaya başladı
Bazen ayağıyla eziyor, bazen dişliyordu

Yeşermiş arpa gördü aç eşek
Can derdine ilaç buldu eşek

Kaç defa şevk ile şöyle bir kavradı
Toprağını bile eşek yükü kadar götürdü

Ter içinde yeşil ekini nasıl da yedi
Gören "Aman ne kötü tarla!" derdi

Yeyince, karnı doydu, şarkı söyledi
Yuvarlandı yerde, debelendi, devrildi

Başladı türkü söyleyip çağırmaya
Ağır yüklerini hatırlayıp anırmaya

Demiş ki hoşsohbet bir adam
Nağme olmazsa, nimet olur gam

Şevke geldi, coştı da coştı sonra
Uşşak makamından geçti Rast'a

Tiz perdeden başlar türkü okumaya
Güzelce başlar Muhayyer makamına

Bu nasıl türkü söylemekse, bozdu ahengini
Detone oldu o dünyanın utanç sebebi

Eşek seslerin en çirkinini çıkarınca
Dünyası karardı sahibin, mahşer göründü gözüne

Elinde değnekle yola koyuldu
Tarlasını görünce bir ah çekti

Baktı ki yerde tane kalmamış
Yeşil ekini kara toprak olmuş

Sövüp saymakla yüreği soğumadı
Eşeği dögmekle hızını alamadı

Çekti bıçağını, bıraktı başka yanını
Kesti kulaklarıyla kuyruğunu

Kaçar eşek, acıyorken canı
Dökülür gözyaşı yerine kanı

Derken ansızın yaşlı eşekle karşılaştı
Sorunca halini, dert ile bir ah çekti

Sızlanıp inerken "Hey yaşlı eşek!" dedi
Hile hurda dolu eşeksin sen tilki gibi

Yanlış şey istedim, doğrudan ayrıldım
Boynuz ummuştum, kulaktan ayrıldım

Gam yükü altındaki topal eşek benim
Keder çamuruna saplanmış şaşkın eşek benim

Ne bir anlık olsun, yükümü alacak var
Ne biraz yük çekmeme yardım edecek var

Arpaya muhtaç olmuş yoksul bir eşğim
Ama başıma taç koyulmasını beklerim

Helalinden isterken ben bir rızık
Varımı ettim haramilere rızık

Ceza emri gelmezse o domuzlara
Ah ah! Kulak gitti demektir kuyrukla

Kalıcı olsun; sultanın hükmüne
Felek hizmetkârdır, gökler bende

Bir iki kendini bilmez de kimdir
Padişahın emrine nasıl karşı gelir

Allah saklasın, şah bir kahrederse eğer
Felek baş kaldırsa, onu alt üst eder

İniltisi, feryadı göklere yükseldi
“Adil padişahım, yardım et;” dedi

İniltini, ahını uzatıp durma Şeyhî
Şehinşahın anlar incelikten, bilir istediğini

İstersen eğer inayetinin çok olmasını
Etksik etme onun devletine duayı

Her ne kadar şu uzlaşmaz zamane
Naz verir cahile, yalvarış düşer ehile

Her ne kadar samimiyetsiz dünya
Arifi dışlayıp avamı has yapsa da

O şahın işleri izzet ile naz olsun
Düşmanın işi gam ile yalvarış olsun

SÖZLÜK

aceb (A.) [عجب] acayip, tuhaf.
 acebe kalmak (EAT) [عجبه قلمق] şaşır-
 ır, hayret etmek.
 acıyurak [اجيورق] acıyarak.
 açmak (EAT) [اچمق، اچمق] açmak;
 fethetmek.
 ad (EAT) [آد، اد] isim.
 adem (A.) [عدم] yokluk.
 âdemî (A.) [آدمى] insan, adam.
 âdil (A.) [عادل] adaletli.
 âdildil (A.-F.) (âdil + dil) [عادل دل]
 kalbi adaletli.
 adl (A.) [عدل] adalet.
 adû (A.) [عدو] düşman.
 âfitâb (F.) [آفتاب] güneş.
 ağaç (EAT) [اچاچ] odun, değnek,
 sopa.
 ağarmak (EAT) [اغرمق، اغرمق] beyaz-
 laşmak, ağarmak, aklaşmak.
 ağır (EAT) [اغير، اغير] ağır.
 ağnamak (EAT) [اغنمق] debelen-
 mek.
 ağrımak (EAT) [اغريمق، اغرمق] anır-
 mak.
 âh itmek (EAT) [آه اتمك] ah çek-
 mek.
 âheng (F.) [آهنگ] ahenk.
 âhir (A.) [آخر] son, sonda.
 ahmed (A.) [احمد] Ahmet, Hz. Mu-
 hammed'in adı.
 ahvâl (A.) [احوال] haller, durum.
 a'kal (A.) [اعقل] çok akıllı.

âkil (A.) [عاقل] akıllı, akli başında.
 akl (A.) [عقل] akıl.
 âl (A.) [آل] aile.
 âlem (A.) [عالم] dünya; evren.
 âlem-i cân [عالم جان] can âlemi.
 alîm (A.) [عليم] çok iyi bilen. Al-
 lah'ın sıfatlarından biri.
 âm (A.) [عام] avam, sıradan insan,
 bilgisiz insan.
 aña (EAT) [آنا، انا] ona.
 anda (EAT) [انده] orada.
 añmak (EAT) [انمق] anmak, yad et-
 mek.
 anuñ (EAT) [آنوك، انوك، انك] onun.
 arasat (A.) [عرصات] mahşer mey-
 danı.
 ârif (A.) [عارف] irfan sahibi.
 arş (A.) [عرش] gökler.
 artuk (EAT) [ارتق] fazla, artık, geri
 kalan.
 arz (A.) [ارض] Dünya.
 asfiyâ (A.) [اصفيا] temiz kişiler.
 atâ (A.) [عطا] bağış.
 âvâze (F.) (âvâz + e) [آوازه] ün, şö-
 ret.
 âvâze çekmek (EAT) [آوازه چككمك]
 türkü söylemek, şarkı söylemek.
 âvâze çıkmak (EAT) [آوازه چيقمق]
 ünü yayılmak, meşhur olmak.
 âvâze virmek (EAT) [آوازه ويرمك] ba-
 ğırmak.
 ay (EAT) [آي، اى] Ay, kamer.
 ayaklamak (EAT) [اياقلامق] çiğne-
 mek, ezmek.

âyet (A.) [آیت، ایت] ayet; kanıt.
 âyet-i münzel [آیت منزل] indirilmiş
 ayet.
 ayruk (EAT) [ایرق] başkası.
 ayş (A.) [عیش] işret, eğlence, içkili
 eğlence.
 âzâd (F.) [آزاد، ازاد] özgür; uzak.
 azîz (A.) [عزیز] değerli, yüce.
 azm-i râh itmek (EAT) [عزم راه اتمک] yola koyulmak.
 ba'zı (A.) [بعضی] bazı, kimi.
 baht (F.) [بخت] talih, şans.
 bâkî (A.) [باقی] kalıcı, ölümsüz.
 balçık (EAT) [بالچق، بالچق] çamur.
 bârî (A.) [باری] Yaratan.
 bârî (F.) [باری] bari, peki.
 bârkeşlik (F.-T.) (bâr + keşîden >
 keş + lik) [بارکشک] yük taşıma, yük
 çekme, hamallık.
 baş (EAT) [باش، باش] baş.
 baş çekmek (EAT) [باش چکمک] baş
 kaldırmak.
 başmak (EAT) [باشمق] ayakkabı.
 başmaklayın (EAT) (başmak + la-
 yın) [باشمقلین] ayakkabı gibi.
 bâtın (A.) [باطن] iç, iç yüz.
 bây (EAT) [باى] zengin; efendi.
 bedr (A.) [بدر] dolunay.
 belâ (A.) [بلا] bela.
 bend (F.) (besten > bend) [بند] bağ.
 bende (F.) [بنده] kul, köle.
 benem [بنم] benim.
 benî âdem (A.) [بنی آدم] insanogul-
 ları.

berr (A.) [بر] iyilik sahibi, hayır sa-
 hibi.
 bigi (EAT) [بىگى] gibi.
 bîihlâs (F.-A.) (bî + ihlâs) [بى اخلاص]
 içtenliksiz.
 bildürmek (EAT) [بىلدرمک، بىلدرمک]
 bildirmek, söylemek.
 bînagam (F.-A.) (bî + nagam) [بى
 ناغمسيز، türkümsüz.
 birez (EAT) [بىرز] biraz.
 bîtemîz (F.-A.) (bî + temyîz > temîz)
 [بى تمىز] iyiyi kötüden ayırt edeme-
 yen.
 bîzevâl (F.-A.) (bî + zevâl) [بى زوال]
 ölümsüz.
 bizüm (EAT) [بىزم] bizim.
 bizüz (EAT) [بىز] biziz.
 böğrişmek (EAT) [بوکرشمک] birlikte
 böğürmek, böğürüşmek.
 bu (EAT) [بو] bu.
 bular (EAT) (bu + lar) [بولر] bunlar.
 bulayın [بولین، بولاین] bulayım.
 buldı (EAT) [بولدى، بلدى] buldu.
 bunlaruñ (EAT) [بونلرک] bunların.
 bunlaruñla (EAT) [بونلرکله] bun-
 larla.
 buyruk (EAT) [بویروق، بیریق] emir.
 câhil (A.) [جاهل] bilgisiz, cahil.
 cân (F.) [جان] can.
 cân-ı âlem [جان عالم] âlemin canı.
 cemâl (A.) [جمال] yüz.
 ciğer (F.) (ciger) [جگر] ciğer; karaci-
 ğer.
 cihân (F.) [جهان] dünya.

cihan nengi (EAT) [جهان ننگی] dün-
yanın utanç kaynağı.
cin (A.) [جن] cinler.
cûd (A.) [جود] cömertlik.
cûş itmek (EAT) [جوش اتمک] coş-
mak.
çağırmaq (EAT) [چاغرمق] türkü söy-
lemek.
çağnamak (EAT) [چاغنمق] mırıl-
danmak, türkü söylemek.
çâker (F.) [چاکر] hizmetçi.
çalab (EAT) [چلب] Tanrı, Allah.
çâşni (F.) [چاشنی] çeşni.
çatlu (EAT) [چاتلو، چاتلو] çatılmış, ça-
tılı, bir araya getirilmiş.
çekicek [چکیک] çekince.
çekmek (EAT) [چکمک] çekmek; ta-
şımak.
çerh (F.) [چرخ] felek, çarkifelek.
çîni (F.) [چینی] Çin işi.
çün (F.) [چون] -ince, -ınca, -dığı za-
man; gibi; nasıl.
dahi (EAT) [دخی، داخی] dahi, aynı
zamanda.
dâim (A.) [دائم] devamlı, sürekli.
dâne (F.) [دانه] tahıl tanesi.
dartmak (EAT) [دارتمق، دارتمق] çek-
mek, taşımak.
deccâl (A.) [دجال] yalancı peygam-
ber, Deccal.
değme (EAT) [دکمه] her.
değül (EAT) [دکل] değil.
dem (F.) [دم] nefes; an.
dem-i rûhî [دم روحی] ruh nefesi.

deng (F.) [دنگ] şaşkın.
der (F.) [در] hakkında.
deri (EAT) [دری] deri.
dervâze (F.) (der + vâz + e) [دروازه]
şehir kapısı, kale kapısı, ana kapı.
devâm (A.) [دوام] süreklilik, de-
vamlılık.
devlet (A.) [دولت] devlet; iyi talih,
şans.
dil (F.) [دل] gönül, kalp.
dilhaste (F.) (dil + hasten > hast + e)
[دل خسته] gönlü yaralı.
dimek (EAT) [دمک، دیمک] demek,
söylemek.
dîn (A.) [دین] din.
dirimiş [دیرمش، درمش] dermiş.
dirnek (EAT) [دیرنک، درنک] dernek,
topluluk, kalabalık.
dişlemek (EAT) [دیشلمک] ısırmaq,
yemek.
diyeler (EAT) [دیله، دیله] derler.
diyü (EAT) [دیو] diye.
döğmek (EAT) [دوکمک] dövmek,
dayak atmak.
döndüğince (EAT) [دوندوکنجه،
دوندوکنجه] döndüğü süre.
döşedidüm [دوشدیدم] döşedydim.
döşek (EAT) [دوشک، دوشک] yatak.
dûn (F.) [دون] aşağılık, değersiz
şey.
dutmak (EAT) [دوتمق، دوتمق] tut-
mak.
dün (EAT) [دن، دون] gece.

dür (EAT) (durmak > dur > durur – dürür) [در، دور] dir, dir, dur, dür.
 düşmen (F.) (doş>düş + men) [دشمن] düşman.
 düzmek (EAT) [دوزمک ریال دُزِمک] makam tutturmak.
 ecel (A.) [اجل] en büyük, ulu.
 eclâf (A.) [اجلاف] ayak takımı, had-dini bilmez kişiler.
 edîb (A.) [اديب] edebiyatçı.
 efdalü'r-rüsl (A.) [افضل الرسل] resul-lerin en üstünü.
 eflâk (A.) [افلاك] felekler, gökler.
 ehl (A.) [اهل] ehil, ehliyetli.
 ehl-i küfr [اهل كفر] kâfirler.
 ekinlik (EAT) [اكيئلک] tarla, ekin tarlası.
 ekremü'l-ibrâr (A.) [اکرم الابرار] iyi insanların en yücesi.
 el (EAT) [ال] el.
 elhak (A.) [الحق] gerçekten de.
 elinden (EAT) [الندن] yüzünden, dolayısıyla.
 emân (A.) [امان] emniyet, güvence, aman.
 emn (A.) [امن] güvence, emniyet.
 enbiyâ (A.) [انبيا] nebiler, peygamberler.
 enek (EAT) [انک] çene.
 enkerü'l-asvât (A.) [انکر الاصوات] ses-lerin en çirkini.
 erzânî (F.) [ارزانی] layık.
 esâs (A.) [اساس] temel.
 esîr (A.) [اسير] tutsak.

eşek (EAT) [اشک] eşek.
 eşvâk (A.) [اشواق] şevkler, arzular.
 et (EAT) [ايت، ات] et.
 etlü (EAT) (et + lü) [اتلو] etli.
 evvel (A.) [اول] başta, ilk.
 eydürüdi [ايدريدی] söylerdi, derdi.
 eyle (EAT) [ايله] öyle.
 eytmek (EAT) [ايتمک] söylemek, demek.
 fâ'iz (A.) [فائض] feyiz veren, taşan.
 fahr (A.) [فخر] kıvanç.
 fahr idinmek [فخر ايدنمک] iftihar etmek, kıvanç duymak.
 fahr-ı güzîn [فخر گزين] seçkin kıvanç.
 fakr (A.) [فقر] fakirlik, yoksulluk.
 falan (A.) (fulân) [فلان] filan, filanca.
 fânî (A.) [فانی] ölümlü, gelip geçici.
 fark (A.) [فرق] tepe, üst, baş üstü.
 fark-ı âlem [فرق عالم] âlemin tepesi.
 fark-ı eflâk [فرق افلاك] feleklerin tepesi.
 fasîh (A.) [فصيح] düzgün konuşan.
 fâyık (A.) (fâik) [فايق] üstün.
 fâzıl (A.) [فاضل] faziletli, erdemli.
 felek (A.) [فلک] gökler, çarkıfelek.
 ferâgat (A.) [فراغت] rahat, rahatlıkla, huzur içinde.
 ferd (A.) [فرد] tek, bir tanecik.
 fereh (A.) [فرح] ferah, ferahlık.
 ferruh (F.) [فرح] kutlu, uğurlu, mübarek.
 ferş (A.) [فرش] dünya.

feryâd (F.) [فرياد] feryat, çığlık.
fesâd (A.) [فساد] bozukluk, fesat.
feth (A.) [فتح] fetih; açılış.
fethü'l-bâb (A.) [فتح الباب] kapı açma.
fethü'l-bâb itmek (EAT) [فتح الباب] kapı açmak.
fıkr (A.) [فكر] düşünce.
fıkr olmak (EAT) [فكر اولمق] düşün-
nülmek.
firâsetlü (A.-EAT) (firâset + lü) [فراستلو] sezgili.
fitne (A.) [فتنه] kargaşa.
gâh (F.) [گاه] kâh, kimi zaman.
gam (A.) [غم] gam, keder.
gam-ı pâlân [غم پالان] palan derdi.
geçürmek (EAT) [كچورمك] geçir-
mek.
gedâ (F.) [گدا] yoksul; dilenci.
geh (F.) (gâh > geh) [گه] kâh, kimi
zaman.
gelmek (EAT) [كلمك] gelmek.
gerüben [كروبن] gererek.
geymek (EAT) [كيمك] giymek.
gine (EAT) [كنه] yine.
gîûtât (F.) (gîti + tâften > tâb) [گيتي
تاب] dünyayı aydınlatan.
gonce (F.) (gonçe) [غنجه] gonca, gül
goncası.
göğermek (EAT) [كوكرمك] yeşer-
mek.
göğermiş (EAT) [كوكرمش] yeşer-
miş.
gögüz (EAT) [كوكوز] göğüs.

gök (EAT) (kök > gök) [كوك، كك]
gökyüzü; yeşil.
göricek [كوريچك] görünce.
görmek (EAT) [كورمك، كرمك] gör-
mek; çekmek.
gurûr (A.) [غرور] gurur; aldanmış-
lık.
gussa (A.) [غصه] keder, gam.
güç eylemek (EAT) [كوچ ايلمك] güç
kullanmak, zorlamak.
güher (F.) [گهر] inci; mücevher.
güher-i asfiyâ [گهر اصفيا] temiz kişi-
lerin incisi.
gün (EAT) [گون، كن] gündüz.
günde (EAT) (gün + de) [گنده] gün-
de.
her gün.
güneş (EAT) [گونش، كنش] güneş.
güzin (F.) (guzîden > guzîn) [گزين]
seçkin.
hâk (F.) [خاك] toprak; dünya, yer-
yüzü.
hakîkî (A.) [حقيقي] gerçek.
hakîm (A.) [حكيم] hikmet sahibi,
bilge, filozof.
hall itmek (EAT) [حل اتمك] çözmek.
hâlet (A.) [حالت] hal, durum.
halk (A.) [خلق] insanlar, halk.
halka (A.) [حلقه] halka.
hân (EAT) [خان] Han, hakan.
harâmî (A.) [حرامى] yolkesen, hay-
dut.
har-i a'kal [خر اعقل] çok akıllı eşek.
har-i leng [خر لنگ] topal eşek.

hâric itmek (EAT) [خارج اتمک] dışla-
mak, dışarı atmak.
harvâr (F.) (her + vâr) [خروار] eşek
yükü.
hâs (A.) [خاص] seçkin, elit.
haste (F.) (hasten > hast + e) [خسته]
yaralı; hasta; yorgun.
hatîb (A.) [خطیب] hutbe okuyan;
konuşmacı.
hayrân (A.) [حیران] şaşkın, hayret
içinde.
hayr-ı enâm [خير انام] insanların en
hayırlısı.
hayy (A.) [حي] diri, ölümsüz. Al-
lah'ın sıfatlarından biri.
helâl (A.) [حلال] helal.
her (F.) [هر] her, her bir.
hıtâ (F.) [خطا] Hıtay ülkesi, Çin'in
kuzeyindeki Türk yerleşim böl-
gesi.
hilâf itmek (EAT) [خلاف اتمک] mu-
halefet etmek, karşı gelmek.
hilkat (A.) [خلقت] yaratılış.
himâr (A.) [حمار] eşek.
hoş (F.) [خوش] hoş, güzel.
hoşdem (F.) (hoş + dem) [خوش دم]
hoşsohbet.
hoşdil (F.) (hoş + dil) [خوشدل]
mutlu, huzurlu.
hoşnefes (F.-A.) (hoş + nefes) [خوش
نفس] hoş sohbet.
hûn (F.) [خون] kan.
husrev (F.) [خسرو] hükümdar, padi-
şah.

hükm-i sultân [حکم سلطان] sultanın
buyruğu.
hürmet eylemek (EAT) [حرمت
ایلمک] saygı göstermek.
hürrem (F.) [خرم] kutlu.
hvâr (F.) [خوار] düşkün, hor, alçak.
ırlamak (EAT) [ایرلمق] şarkı söyle-
mek, türkü söylemek.
ıslâh (A.) [اصلاح] düzeltme.
ıssı (EAT) [اسی] sahip.
ışk (A.) [عشق] aşk.
ibret (A.) [عبرت] ders alma, ibret.
iç (EAT) [ایچ] iç; gönül.
içre (EAT) (iç + re) [ایچره، اچره]
içinde.
içün (EAT) [ایچون] için.
ihtiyâc (A.) [احتیاج] ihtiyaç, muhtaç-
lık.
ilâc (A.) [علاج] ilaç.
illet (A.) [علت] sebep.
inâyet (A.) [عنایت] iyilik.
iñleyü [اکلیو] inleyerek.
ins (A.) [انس] insanlar.
irmek (EAT) [ایرمک، ارمک] ermek,
yetişmek, çıkmak, gelmek.
irşâd itmek (EAT) [ارشاد ایتمک] yol
göstermek, yetiştirmek.
isteyü [ایستیو، استیو] isteyerek.
iş (EAT) [ایش، اش] iş.
işlemek (EAT) [ایشلمک] çalışmak,
bir işle uğraşmak.
it (EAT) [ایت] köpek.
itgil (EAT) (it + gil) [ایتکل، ایتکل] et.
itmek (EAT) [ایتمک] etmek.

iy (EAT) [إى] ey.	kılmak (EAT) [قلمق] yapmak, etmek.
izz (A.) [عزّ] yücelik, azizlik, izzet.	kısm (A.) [قسم] bölme; kısmet, nasip.
izzet (A.) [عزت] azizlik, yücelik.	kısm kılmak (EAT) [قسم قلمق] kısmet etmek, nasip etmek.
izzet bulmak (EAT) [عزت بولمق] değer kazanmak, itibar görmek.	kıssa (A.) [قصّه] öykü, hikâye.
kâ'inât (A.) [كائنات] evren.	kısu (EAT) [قيسو، قسو] sıkıntı, eziyet.
kabza (A.) [قبضه] avuç, el.	kışlamak (EAT) [قىشلامق، قشلمق] kışı geçirmek.
kadem (A.) [قدم] ayak.	kışlayayın [قىشلىين] kışlayayım.
kadîm (A.) [قديم] eski, ezelden beri var olan.	ki (F.) [كه] ki, çünkü.
kadr (A.) [قدر] değer, kadir, kıymet.	kimse (EAT) [كىمسه] kimse, kişi.
kahr (A.) [قهر] kahr.	kin dutmak (EAT) [كىن دوتمق] hınçlanmak.
kâim (A.) [كائم] ayakta.	kîse (F.) [كيسه] kese, torba.
kalem (A.) [قلم] kalem.	kiyâsetlü (A.-EAT) (kiyâset + lü) [كياستلو] zeki, iş bilir.
kâmil (A.) [كامل] olgun, mükemmel.	komak (EAT) [قومق] koymak; bırakmak.
kamu (EAT) [قومو] tüm, bütün.	konılmak (EAT) [قونلمق، قونلمق] konulmak.
kan (EAT) [قان، قن] kan.	korkmak (EAT) [قورقمق، قرقق] korkmak.
kana batmak (EAT) [قانه باتمق] kan içinde kalmak.	kudret (A.) [قدرت] güç.
karvamak (EAT) [قاروامق] kavramak.	kulağ (EAT) [قولاغ] kulak.
kat (EAT) [قات، قت] yan, huzur.	kûr (F.) [كور] kör.
katı (EAT) [قتى] çok.	la'l (A.) [لعل] lâl taşı; lâl rengi; lâl taşından yapılmış.
kem (F.) [كم] eksik, az.	lâle (F.) [لاله] gelincik; lale.
kendü (EAT) [كندو] kendi.	lâşey (A.) [لاشى] hiçbir şey, önemsiz, değersiz.
ker (F.) [كر] sağır.	lâyık (A.) (lâik) [لايق] liyakatli.
kerem (A.) [كرم] cömertlik, iyilik.	
kerret (A.) [كرت] dea, kez.	
kıl (EAT) [قيل، قل] kıl.	
kılıc (EAT) [قيليج، قليج] kılıç, kılınç.	
killet (A.) [قلت] azlık, eksiklik.	

leng (F.) [لنگ] total.
 let (F.) [لت] tokat, sille, şamar,
 darbe, sadme, dayak.
 levh (A.) [لوح] levhimahfuz, her şe-
 yin yazıldığı kader levhası.
 libâçe (F.) (lebâde, lebâşe, lebâçe)
 [لباچه] giysi, fereci, cübbe; hırka.
 maksad (A.) [مقصد] amaç.
 mazhar (A.) [مظهر] layık.
 meclis (A.) [مجلس] oturum; meclis.
 meclis-i ayş [مجلس عیش] içkili eğ-
 lence meclisi, işret meclisi.
 medh (A.) [مدح] övgü.
 meğer (F.) [مگر] meğer; -den başka.
 meğer ki (F.) [مگر که] belki de, hatta.
 meh (F.) (mâh > meh) [مه] ay.
 menzil (A.) [منزل] konak yeri; ev.
 merkeb (A.) [مركب] binit; eşek.
 mesel (A.) [مثل] atasözü.
 mesîh (A.) [مسیح] İsa, Mesih.
 mevcûd (A.) [موجود] var edilmiş,
 varlık.
 mezîd (A.) [مزید] artmış.
 mezîd olmak (EAT) [مزید اولمق] art-
 mak.
 mi'râc (A.) [معراج] göğe yükselme,
 miraç.
 mi'râc kılmak (EAT) [معراج قلمق]
 miraca çıkmak, göklere ağmak.
 mihnet (A.) [محنت] sıkıntı.
 mihr (F.) [مهر] güneş.
 miskîn (A.) [مسكين] zavallı.
 muhayyer (A.) [مخیر] muhayyer
 makamı.

muhkem (A.) [محکم] sağlam.
 muhtâc (A.) [محتاج] muhtaç.
 muhtâr (A.) [مختار] seçilmiş.
 muhtâr kılmak (EAT) [مختار قلمق]
 seçmek.
 murâd (A.) [مراد] Murat; istek, iste-
 nilen.
 murâd hân-ı zemân [مراد خان زمان]
 zamanın Murat Hanı.
 murâd-ı cân-ı cihân [مراد جان جهان]
 dünyanın canının muradı.
 muzafferfer (A.-T.) (muzaffer +
 fer) [مظفر فر] alnında zafer ışıklı.
 mü'minîn (A.) [مؤمنين] müminler,
 iman edenler.
 mübdî' (A.) [مبدع] var eden, yara-
 tan.
 münâsebet (A.) [مناسبت] ilgi, alaka.
 münzel (A.) [منزل] indirilmiş.
 müşkil (A.) [مشکل] sorun, müşkül.
 na'leyn (A.) [نعلين] pabuçlar, iki pa-
 buç.
 nâgâh (F.) [ناگاه] ansızın.
 nahîf (A.) [نحيف] cılız, sıska, hasta-
 lıklı.
 nâlân (F.) (nâlîden > nâl + ân) [نالان]
 inleyen.
 nâle (F.) (nâlîden > nâl + e) [ناله]
 inilti.
 nâsâz (F.) (nâ + sâhten > sâz) [ناساز]
 geçimsiz, uygunsuz.
 nâz (F.) [ناز] naz, bolluk, refah.
 nazar (A.) [نظر] bakış.

nazar-ı âfitâb-ı gîtâtâb [نظر آفتاب]
dünyayı aydınlatan güneşin bakışı.
ne'ûzubillah (A.) [نعوذ بالله] Allah saklasın.
nedîm (A.) [ندیم] sohbet arkadaşı.
nefes (A.) [نفس] nefes.
neng (F.) [ننگ] utanç.
nergis (F.) [نرگس] nergis çiçeği.
neseb (A.) [نشب] soy.
nevâ (F.) [نوا] makam.
nevâ düzmek (EAT) [نوا دوزمک] makam tutturmak.
ni'am (A.) [نعم] nimetler.
nice (EAT) [نجا، نجع] nasıl; ne kadar; daha ne kadar; şöyle dursun, bir yana.
nice kim (EAT) [نجه کم، نجا کم] nasıl ki, -dığı sürece.
niçün (EAT) (ne + içün) [نیچون] niçin.
nite (EAT) [نته، نتا] olur, olsun.
niyâz (F.) [نیاز] yalvarma, yalvarış.
nizâr (F.) [نزار] cılız, sıska, perişan.
nûr (A.) [نور] ışık, nur.
nusret (A.) [نصرت] ilahi yardım, zafer yardımı.
nüktedân (A.-F.) (nukte + dânisten > dân) [نکته دان] ince sözleri bilen.
od (EAT) [اود] ateş.
od urmak (EAT) [اود اورمق] ateşe vermek, yakmak.
ol (EAT) [اول] o.

ol kadar (EAT-A.) (ol + kadar) [اول]
o kadar, o denli.
ola (EAT) (olmak > ol + a) [اوله، اله]
olsun; olur.
olmak (EAT) [اولمق] olmak, var olmak, yaratılmak.
ortak (EAT) [اورتق، ارتق] ortak.
ömr (A.) [عمر] ['omr > ömür] ömür.
pâk (F.) [پاک] temiz.
pâk itmek (EAT) [پاک اتمک] temizlemek.
pâk olmak (EAT) [پاک اولمق] temizlenmek, kalmamak.
pâlân (F.) [پالان] palan.
pâyende (F.) (pâyîden > pây + ende) [پاینده] kalıcı, baki.
perde (F.) [پرده] musiki perdesi.
perdesin açmak (EAT) [پرده سین]
detone olmak, makam dışına çıkmak.
pîr (F.) [پیر] yaşlı, ihtiyar.
pûlâd (F.) [پولاد] çelik, polat.
pür tezvîr (F.) [پر ازویر] yalan dolan dolu, hilekâr.
rabb (A.) [رب] Tanrı.
râhat (A.) [راحت] rahatlık.
rây (A.) (re'y) [رای] görüş, fikir.
râzık (A.) [رازق] rızık veren, Tanrı.
rehber (F.) (reh + borden > ber) [رهبر] rehber, kılavuz, yol gösterici.
rezzâk (A.) [رزاق] Rızık veren Tanrı.
rif'at (A.) [رفعت] yükseklik; yükseliş.
rûbâh (F.) [روباه] tilki.

rûh (A.) [روح] ruh; can.
 rûh-i Âdem [روح آدم] Âdem'in ruhu.
 rûm (Yun. > A.) [روم] Anadolu.
 rûzî (F.) [روزی] nasip, kısmet.
 sa'îd (A.) [سعيد] saadetli, kutlu, mübarek.
 sadr (A.) [صدر] göğüs; baş köşe.
 sadr-ı devlet [صدر دولت] devletin baş köşesi.
 sâgar (F.) [ساغر] kadeh, içki kadehi, peymâne.
 sâkî (A.) [ساقی] içki sunan.
 salâh (A.) [صلاح] doğruluk, düzgünlük, salihlik.
 salât (A.) [صلوات] dua.
 sâlihîn (A.) [صالحين] dini bütün kişiler.
 saltanat (A.) [سلطنت] sultanlık, saltanat.
 sebât (A.) [ثبات] sabitlik.
 sebab-i rızık [سبب رزق] rızık sebebi.
 sed (A.) [سد] set.
 sehl (A.) [سهل] kolay.
 selâm (A.) [سلام] esenlik; selam.
 semiz (EAT) [سميز] semirmiş.
 serâğâz itmek (EAT) [سراغاز اتمک] başlamak.
 serây (F.) [سرای] saray; ev.
 server (F.) (ser + ver) [سرور] önder.
 seyr (A.) [سير] gezme, dolaşma, seyir.
 seyrân itmek (EAT) [سيران اتمک] gezinmek, dolaşmak.

sıfat (A.) [صفت] özellik.
 sızdırmak (EAT) [سيزيرمق ريال سزرمق] sızdırmak.
 sikenderder (Yun.-F.) (İskender > Sikender + der) [سکندر در] İskender kapılı.
 siñek (EAT) [سکک] sinek.
 sovumak (EAT) [صومق] soğumak.
 söğmek (EAT) [سوکمک] sövmek, küfretmek.
 su (EAT) [سو] su.
 suda (EAT) (su + da) [صوده] su taşıma işinde.
 sultân (A.) [سلطان] hükümdar, sultan.
 sûret (A.) [صورت] biçim, suret; yüz.
 sûretlü (A.-EAT) (sûret + lü) [صورتلو] şekilde, biçimde, suratlı.
 sünük (EAT) [سُنُک] kemik.
 süsen (F.) [سوسن] süsen.
 şâdî (F.) (şâd + î) [شادی] sevinç, şadlık, şenlik, mutluluk.
 şâh (F.) [شاه] şah.
 şân (A.) (şe'n > şân) [شان] şan, şeref.
 şeh (F.) (şâh > şeh) [شه] şah, padişah.
 şehenshâh (F.) (< şeh-i şehân, şâh-i şâhân) [شهنشاه] şahlar şahı.
 şekl (A.) [شکل] şekil.
 şer (A.) [شر] kötülük.
 şer u şûr (A.-F.) [شر و شور] kötülük ve kargaşa.
 şeref-i enbiyâ [شرف انبيا] peygamberlerin şerefi.

şerh olmak (EAT) [شرح اولمق] açık-
lanmak.
şevk (A.) [شوق] arzu, şevk.
şey lillâhi (A.) [شى لله] Allah rızası
için.
şeyh (A.) [شيخ] şeyh; yaşlı.
şikeste (F.) (şikesten > şikest + e)
[شكسته] kırık; halsiz.
şol resme (EAT-A.) (şol + resm + e)
[شول رسمه] o kadar, o şekilde.
tâc (A.) [تاج] taç.
tâc-1 devlet [تاج دولت] devlet tacı.
tâc-1 kirâm [تاج كرام] büyük insanla-
rın baş tacı.
tâc-1 sultânî [تاج سلطانى] sultanlık
tacı.
tâc-1 zerrîn [تاج زرین] altın taç.
tağ (EAT) [طاغ] dağ.
taksîr kılmak (EAT) [تقصير قلمق] ku-
sur etmek, eksik etmek.
tammak (EAT) [طاممق، طممق] dam-
lamak.
tañ (EAT) [طك] şaşılacak şey, hay-
ret.
tasavvur (A.) [تصور] düşünce, gö-
zünde canlandırma.
tasavvur itmek [تصور اتمك] düşün-
mek, göz önüne getirmek, gö-
zünde canlandırmak.
taş (EAT) [طاش] dış.
tayr (A.) [طير] kuş, kuşlar.
tefekkür (A.) [تفكر] düşünme.
tefekkür itmek (EAT) [تفكر اتمك]
düşünmek.

tek (EAT) [تك] gibi.
ten (F.) [تن] beden, vücut.
tevfîr (A.) [توفير] bolluk; bol bol.
tevkî' (A.) [توقيع] padişah emri.
tevvâb (A.) [تواب] tövbeleri kabul
eden Tanrı.
tığ (F.) [تبخ] kılıç.
tîz itmek (EAT) [تيز اتمك] tizleştir-
mek.
toğranmak (EAT) [طغرمنق] doğran-
mak.
toğranurıdı [طغر نوریدی] doğranırdı.
toğru (EAT) [طوغرو] doğru.
toldurmak (EAT) [طولدورمق] dol-
durmak.
tolmak (EAT) [طولمق، طلمق] dol-
mak.
tolu (EAT) [طولو، طلو] dolu.
toñuz (EAT) [طوكز، طكز] domuz.
toymak (EAT) [طويمق] doymak.
tozca (EAT) (toz + ca) [توزجه] toz ka-
dar, toz gibi, toz değerinde.
tudak (EAT) [طودق] dudak.
turduğınca (EAT) [طوردوغنجه،
طوردوغنجه] durduğu süre.
tü (EAT) [تو] tüy, kıl.
uc (EAT) [اوج] üç.
uğrayu gelmek (EAT) [اوغريو كلمك]
rastlamak, çıkagelmek.
ulduz (EAT) [الدوز، الدوز، الدوز] yıldız.
ulu (EAT) [ولو، الو] yüce.
ummak (EAT) [اوممق، اممق] umut et-
mek, beklemek.
urınmak (EAT) [اورنمق] giymek.

uş (EAT) [اوش، اش] işte.
 uşşâk (A.) [عشاق] uşşak makamı.
 vahş (A.) [وحش] yaban hayvanları.
 vâlih (A.) [واله] şaşkın.
 vâr (EAT) [وار] varlık.
 varayın [واراین، ورین] varayım, gideyim.
 varmak (EAT) [وارمق، ورمق] varmak, çıkmak.
 vehhâb (A.) [وهاب] bağışlayıcı.
 velî (F.) [ولى] fakat, ama.
 viribemek (A.) [ويريبمك] göndermek.
 virmek (EAT) [ويرمك] vermek.
 vücûd (A.) [وجود] varlık; vücut.
 ya'nû (A.) [يعنى] yani.
 yağ (EAT) [ياغ] yağ; çapak.
 yağır (EAT) [ياغیر] yara, açık yara.
 yankulanmak (EAT) [ينقولنمق] yankılanmak.
 yaradıcak [ياراديجق ريال يرديجق] yaratınca.
 yâricı (EAT) [يارجى] yardımcı.
 yarmarmak (EAT) [يارمرمق، يرمرمق] sızlanmak, acındırmak, yalvarmak.
 yaylamak (EAT) [يايلمق، ييلمق] yazı geçirmek.
 yaylayayın [يايليين] yaylayayım.
 ye'cûc (A.) [أجوج] Yecüc.
 yir (EAT) [ير] yer, yeryüzü, dünya; toprak.
 yir yüzi (EAT) [ير يوزى] yeryüzü, Dünya.

yyürek [ييورك] yiyerek.
 yoğısa (EAT) (yok > yoğ + ise) [يوغيسه، يوغيسا] yoksa.
 yohsul (EAT) [يوخسول، يخسول] yoksul, fakir.
 yol virmek (EAT) [يول ويرمك] yol göstermek; uzaklaştırmak.
 yorulmak (EAT) [يورلمق] yorulmak.
 yuvalanmak (EAT) [ييوالنمق] yuvarlanmak.
 yük (EAT) [يوك، يُك] yük.
 yüz (EAT) [سوز يز] yüz.
 za'îf (A.) [ضعيف] zayıf.
 zâhir (A.) [ظاهر] dış, dış yüz.
 zahmet (A.) [زحمت] sıkıntı, zorluk.
 zâr (F.) (zârîden > zâr) [زار] inleyen, perişan.
 zemân (A.) [زمان] zaman; çağ.
 zemâne (A.) [زمانه] zamane, devir, çağ.
 zemîn (F.) [زمين] yer, zemin; dünya.
 zengî (F.) (zeng + î) [زنگى] zenci.
 zer (F.) [زر] altın; altın para, dinar.
 zerre (A.) [ذره] en küçük parça.
 zerrîn (F.) (zer + î) [زرين] altından; altın rengi.
 zevk (A.) [ذوق] zevk.
 zihî (F.) [زهى] aman aman, vay vay, ne iyi.
 zîrüzeber (F.) (zîr + u + zeber) [زيروزبر] alt üst, yerle bir.
 zülcelâl (A.) [ذوالجلال] ululuk sahibi Tanrı.

